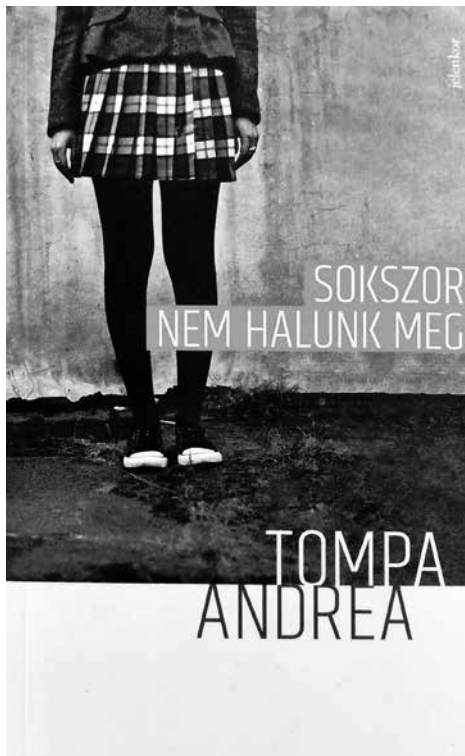

Sokszor túlélünk

Májusi nagyváradi könyvbemutóján Tompa Andrea nevezte gyászregénynek és színházregénynek az idén a Jelenkor Kiadónál megjelent, *Sokszor nem halunk meg* című könyvét. A kötetet nevezhetnénk akár örökbefogadás- vagy túlélésregénynek is, hiszen az 1940-es években induló és az 1990-es évekig tartó regény színésznő főhőse, Matyi, Matild vagy Tilda életét nemcsak csecsemőkorában mentik meg, de egy súlyos betegséget is túlél.

A gyermek Matyit a kolozsvári gettósítás előtt menti meg doktornő édesanyjának cselédje, Erzsi, aki férjével, Ferivel óvja és bújtatja a csecsemőt a vészkorszak idején. A háború után keresztetik a szülőket, majd, miután semmilyen életjelet nem kapnak, születési bizonyítványt is szereznek a gyermeknek, mintegy legalizálják a létét arra hivatkozva, hogy a községben, ahol született, a háború alatt megsemmisült az eredeti születési bizonyítványa. Így válik anyává a csíki Erzsi és apává férje, Ferenc, akik a kislánynak 16 éves korában árulják el születése titkát, s Matild is csak később mondja el lányának, Klárinak a családi titkot.

A gyermek Matildot megkereszteltetik szülei, tanúi vagyunk iskoláséveinek, amikor szülei franciára és zongorázni is taníttatják a versmondásban kiemelkedő lányukat. A családi történekekből derül fény a nagypolitika vagy éppen a szűkebb, kolozsvári vagy székelyföldi világ történekeire, változásaira. Olykor abból tudjuk, hogy épp szigorúbb vagy enyhébb a rendszer,

hogy milyen színdarabokat néz meg a család, vagy milyen munkalehetőségei vannak az apának. A néha jól leplezett, de soha el nem tűnő zsidógyűlölet is tetten érhető a regényben akár a Matild iskolai könyvébe firkált horogkereszteken, akár az évekkel később a színésznőt vegzáló szekusok szavaiban. Betekintést nyerhetünk az egyetemi évekbe, a nagy szerelembe Titi Constantinescu rendezővel, akiről később kiderül, hogy dési, Bernard Katznak hívták és a shoá túlélője. S bár Titi a nagy szerelem, mégsem ő Tilda gyermekének apja, hanem egy Magyarországra emigráló évfolyam-

társ. Titi egy kirándulás során Bécsben marad, ezután végzálja a szekuritáte Matildot, aki színésznőként Szatmárra szerződik, Harag György társulatához. Később a nagyváradi bábszínházban valósulhat meg Tilda előadása, ezzel lép fel Pécsen, s találkozik évek után Titivel, s a rendszerváltozás után együtt állítják színpadra Szophoklész tragédiáját, az *Oidipusz királyt*.

Tompa Andrea nagyon finoman vegyíti a fikciót a valósággal, hiszen Harag György vagy a nagyváradi születésű Rózsa Ágnes, akinek *Jövőlesők. Nürbergi lágernapló* című jegyzetéből építi fel Matild önálló előadását, valóságos személyek, ahogy a váradi néprajzos túlélő is, akinek neve bár nem szerepel a könyvben, de tájainkon mindenkinek egyértelmű, hogy az idén januárban 103 évesen elhunyt Mózes Terézről van szó.

„Felkészülten várta a hatóságok intézkedéseit, folytatja a férfi, 19 ezer négyzetméter fedett terület 16 ezer és hétszázötven embernek.” „Van egy szervezet direkt gyermekeknek, s viszik ki őket Palesztinába. Dzsoint.” „Vagyis még nem jött ki az új törvény

a deportáltakra.” „Hallgassunk csak egy kis Beethovent, mondja, s kacsint. Elindítja a lemezjátsszót, kicsit felhangosítja. (...) Aztán az asztalkán lévő kéziratra mutat, és inti, hogy itt nem. És mutat kifelé.” „Tilda az egyik díszítővel, akinek kishatárlépője van, levelet küld Gál Leventének. Két hét múlva kap két doboz tápot.” „A társulati ülés ideológiai képzéssel kezdődik.” Ezek és ezekhez hasonló mondatok segítenek érzékelni a kort, amelyben járunk, amelyben a szereplők élete zajlik. A szerző nem ír szájbarágósan évszámokat, sem történéseket, mégis nagyon sok mindent megtudhatunk az adott korról is a könyvből. És sokat megtudhatunk színházról, színjátásról – talán érdekes kísérlet lenne, ha egy színművész is leírná, mit lát a könyvben. Hiszen az írás és az olvasás mindig többszereplős folyamat, a leírt szöveg értelmezése nagyban függ annak olvasójától, befogadójától. Arra azonban mindenkit biztatni tudunk, hogy alakítsa ki saját olvasatát, véleményét Tompa Andrea regényéről.

Fried Noémi Lujza